

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտում պետական քաղաքականության ուղղությունները և դրանց առանձնահատկությունները ՀՀ-ում

Ավետիսյան Ա. Վ.
ՀՀ ԳԱԱ Մ.Բոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտ, ասպիրանտ
(Հայաստան, Երևան)
ash401045@mail.ru

Վճռորոշ բառեր՝ տեղական ինքնակառավարման համակարգ, պետական քաղաքականություն, ուղղություններ, կառավարություն, լիազորություններ, տարածքային կառավարում, հսկողություն

Направления государственной политики в сфере местного самоуправления и их спецификации в РА

Аветисян А. В.
Институт экономики им. М. Котаняна НАН РА (Армения, Ереван)
ash401045@mail.ru

Резюме: Основная роль государства состоит в том, чтобы обеспечить развитие системы местного самоуправления, которая является обязанностью государства, в лице правительства и уполномоченного государственного органа, разрабатывать политику местного самоуправления.

Целью разработки государственной политики в области местного самоуправления является определение правил поведения для системы местного самоуправления Республики Армения, в частности органов местного самоуправления, а также обеспечение соответствующей правовой и экономической среды, позволяющей общинам осуществлять самоуправление и местное самоуправление.

Ключевые слова. Система местного самоуправления, государственная политика, направления, правительство, органы власти, территориальное управление, контроль

The State Policy Directions in the Local Self-Government Sector and its Peculiarities in the RA

Avetisyan A. V.
M. Kotanyan Institute of Economics, NAS RA (Armenia, Yerevan)
ash401045@mail.ru

Abstract: The main role of the state is to ensure the development of the system of local self-government, which is the responsibility of the state, in the person of the government and the state authorized body, to develop the policy of local self-government.

The purpose of the development of the state policy in the field of local self-government is to define the rules of conduct for the local self-government system of the Republic of Armenia, in particular the local self-government bodies, as well as to provide an appropriate legal and economic environment enabling the communities to self-govern and local self-government.

Key words. Local Government System, State Policy, Directions, Government, Authorities, Territorial Governance, Control

Տեղական ինքնակառավարման համակարգը Հայաստանի Հանրապետության հանրային կառավարման համակարգի բաղկացուցիչ մասն է, որը մեր հանրապետությունում ներդրվել է 1995 թվականից սկիզբ առած վարչատարածքային բարեփոխումների արդյունքում: ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով սահմանված կարգով տեղական ինքնակառավարման ոլորտում տեղական ինքնակառա-

վարման մարմինների և պետական կառավարման մարմինների միջև ձևավորվել է փոխհարաբերությունների մի ամբողջություն: Վերջիններիս շրջանակում իրականացվում են ՏԻՄ-երի և գործադիր իշխանության մարմինների փոխհարաբերությունները, կարգավորվում են համայնքներում առկա խնդիրներն՝ ըստ դրանց բնույթի ու ոլորտների:

Պետության հիմնական դերակատարումը տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման ապահովումն է, որն իրականացնելու համար պետության վրա՝ ի դեմս կառավարության և ոլորտի պետական լիազորմանի, դրված է տեղական ինքնակառավարման ոլորտի քաղաքականության մշակումը:

Առհասարակ, տեղական ինքնակառավարման ոլորտի պետական քաղաքականության մշակման նպատակը Հայաստանի Հանրապետության տեղական ինքնակառավարման համակարգի, մասնավորապես՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների համար վարքագծի կանոնների սահմանումն է, ինչպես նաև համապատասխան իրավական և տնտեսական միջավայրի ապահովումը, որով հնարավորություն կընձեռվի համայնքների բնականոն կենսագործումն ապահովելու և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատանքները կազմակերպելու համար:

Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման ոլորտում պետական քաղաքականության իրականացումը պայմանականորեն կարող ենք բաժանել երեք շրջանների՝

• 1995-2002 թթ.՝ տեղական ինքնակառավարման համակարգի ներդրման շրջան,

• 2002-2011 թթ., որի մեկնարկը տրվեց այն ժամանակ, երբ Հայաստանն անդամագրվեց Եվրոպական խորհրդին և բազմաթիվ համաձայնագրերից ու կոնվենցիաներից բացի՝ ստորագրվեց նաև «Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական հռչակագիրը»:

• 2011-ից մինչ օրս. տվյալ փուլը մեկնարկեց տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման նոր ռազմավարության ընդունմամբ:

Հայաստանի Հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարման համակարգի պետական քաղաքականությունն իրականացվում է հետևյալ հիմնական ուղղություններով՝

- ✓ Վարչատարածքային,
- ✓ ֆինանսական և բյուջետային,
- ✓ տնտեսական և ներդրումային,
- ✓ ընտրական,
- ✓ տարածքային կառավարման,
- ✓ ապակենտրոնացման,
- ✓ ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ իրավական, մասնագի-

տական և ֆինանսական հսկողության իրականացման:

Վարչատարածքային բնագավառում պետական քաղաքականությունը մշակվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից, «Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման մասին» ՀՀ օրենքում [11] համապատասխան փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու միջոցով:

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ Սահմանադրության 121-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային միավորներն են՝ մարզերը և համայնքները: Վարչատարածքային բաժանումը, Կառավարության ներկայացմամբ սահմանվում է օրենքով [12]: Ավելին, Սահմանադրության ուժով վարչատարածքային բաժանման կամ դրանում փոփոխություն իրականացնելու բացառիկ իրավասությունը վերապահված է կառավարությանը:

Համայնքների միավորումը կամ բաժանումը, որը նախատեսված է Սահմանադրությամբ, կարող է իրականացվել հանրային շահերից ելնելով, վերոհիշյալ օրենքում համապատասխան փոփոխություններ կատարելու միջոցով: Վարչատարածքային պետական քաղաքականությունը սկզբնավորվել է դեռևս 1996 թվականին, սակայն բուն տեղական ինքնակառավարման համակարգի կայացման գործընթացում այդ բարեփոխումներն ինստիտուցիոնալ մակարդակով սկսվել են միայն 2011 թվականին: Մասնավորապես՝ 2011թ. ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվեց N 44 «Համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային համագործակցության ձևավորման հայեցակարգը հաստատելու մասին» արձանագրային որոշումը [13]: Այս հայեցակարգի ընդունմամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից հստակ ուղենիշներ սահմանվեցին հետագայում վարչատարածքային բարեփոխումները կազմակերպելու և իրականացնելու համար, որոնք գործնականում կյանքի կոչվեցին 2015-2017թթ. հանրապետությունում իրականացված համայնքների խոշորացման գործընթացի արդյունքում:

Ֆինանսական և բյուջետային բնագավառում պետական քաղաքականությունը մշակ-

վում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության, ինչպես նաև ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի կողմից: Վերջիններս՝ այդ ոլորտում համապատասխան քաղաքականություն մշակելիս համագործակցում են ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության հետ:

Տեղական ինքնակառավարման ոլորտում ֆինանսական և բյուջետային քաղաքականությունը մշակվում է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի [7], «Ֆինանսական համահարթեցման մասին» ՀՀ օրենքի [8], ՀՀ հարկային օրենսգրքի [9], «Տեղական տուրքերի և վճարների մասին» ՀՀ օրենքի [10] և «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի [1] ընդունմամբ և դրանցում համապատասխան փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու միջոցով: Ֆինանսական քաղաքականության մշակման արդյունքում պետությունը համայնքների համար սահմանում է սեփական եկամուտների աղբյուրները, ֆինանսական համահարթեցման նպատակով տրամադրվող դոտացիաների գործոնները և դրանց տրամադրման կարգը, տեղական տուրքերի և վճարների տեսակները, դրանց դրույքաչափերի նվազագույն և առավելագույն շեմերը և կիրառվող արտոնությունները, ֆինանսական վերահսկողության առանձնահատկությունները և այլն:

Ընդհանուր առմամբ, վերոհիշյալ քաղաքականության ներքո տեղական ինքնակառավարման մարմինների և գործադիր իշխանության միջև ձևավորվել է ֆինանսական և բյուջետային խնդիրներին վերաբերող փոխհարաբերությունների մի ամբողջություն: Նախևառաջ, պետական լիազորված մարմինը և մարզպետարանը մեթոդական, խորհրդատվական օգնություն են ցույց տալիս համայնքի բյուջեի նախագծի մշակմանը, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով վերահսկում են բյուջետային գործընթացը: Մեթոդական ուղեցույցները յուրաքանչյուր տարի մշակվում են պետական լիազորված մարմնի կողմից և կոչված են ՏԻՄ-երին իրազեկելու տվյալ տարվա համար բյուջեի նախագծի կազմման հիմնական դրույթների մասին՝ հաշվի առնելով օրենսդրական և

ենթաօրենսդրական փոփոխությունները, որոնք համապատասխան համայնքներին են հասցվում մարզպետարանների միջոցով:

Հարկ է հավելել նաև, որ համայնքի բյուջեի կատարման սպասարկումն իրականացվում է ՀՀ ֆինանսների նախարարության միասնական գանձապետական համակարգի՝ տեղական գանձապետական բաժանմունքների միջոցով, ինչը հանդիսանում է ՏԻՄ-երի և հանրապետական գործադիր մարմինների տարածքային ծառայությունների միջև փոխհարաբերությունների կոնկրետ օրինակ: Համայնքի բյուջեի մուտքերի ապահովման նպատակով ՏԻՄ-երը կարող են փոխհարաբերությունների մեջ մտնել պետական հարկային մարմինների հետ, որոնք օրենքով սահմանված դեպքում պետք է ապահովեն եկամտահարկի, շահութահարկի մասհանումների մուտքը համայնքի բյուջե: Հարկ է նկատել, որ նախքան օրենսդրական փոփոխությունները՝ հողի հարկի և գույքահարկի հավաքագրումն իրականացնում էին պետական հարկային մարմինները: Նոր օրենքի գործադրումը ենթադրում է պետական հարկային և տեղական ինքնակառավարման մարմինների սերտ համագործակցություն ինչպես տվյալների շտեմարանի ստեղծման, այնպես էլ հավաքագրման միասնական մեթոդաբանության առումով:

Տնտեսական և ներդրումային բնագավառում պետական քաղաքականությունն իրականացվում է տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից, տնտեսական ոլորտի պետական լիազոր մարմինների հետ համագործակցության շրջանակում: Համայնքի տնտեսական զարգացման քաղաքականությունը բխում է համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրի իրականացումից և համայնքի կողմից տնտեսական գործունեության իրականացման անհրաժեշտությունից: Համայնքի տնտեսական գործունեության ակտիվացման, համայնքային ենթակառուցվածքների վերանորոգման կամ արդիականացման նպատակով, ինչպես նաև համայնքներում նպատակային ծրագրերի իրականացման նպատակով, պետությունը համապատասխան կառուցակարգեր է սահմանում օրենքներով և կառավարության որոշումներով: Մասնավորապես ներդրումային քաղա-

քականության տեսանկյունից կարևորվում է ՀՀ կառավարության կողմից նպատակային սուբվենցիաների տրամադրման քաղաքականությունը, որի արդյունքներով վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետության մեծ թվով համայնքներում բազմաթիվ տնտեսական և ներդրումային ծրագրեր են իրականացվել: Բացի այդ, համայնքների տնտեսական գործունեությունը խթանելու նպատակով տնտեսական բնույթի օրենսդրական ակտերում համայնքների համար սահմանվել են առևտրային կազմակերպություններում որպես բաժնետեր հանդես գալու իրավասություններ, իսկ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքով համայնքի համար սահմանվել է 100 տոկոս բաժնեմասով առևտրային կազմակերպություն ստեղծելու լիազորություն [1]: Հավելենք նաև, որ այս քաղաքականության շրջանակում պետություն-համայնք-մասնավոր հատված համագործակցությունը խթանելու, ինչպես նաև համայնքի տնտեսական գործունեությունը ակտիվացնելու նպատակով՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից մշակվել և համայնքների տեղական ինքնակառավարման մարմիններին են տրամադրվել համապատասխան մեթոդական ուղեցույցներ:

Ընտրական բնագավառում պետական քաղաքականությունը մշակվում է ՀՀ կառավարության կողմից՝ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության մասնակցությամբ: Ընտրական պետական քաղաքականությունը մշակվում է ՀՀ ընտրական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքի [4], «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի [1], «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի [6], ինչպես նաև որպես ընտրական գործընթաց ենթադրող՝ «Տեղական հանրաքվեի մասին» ՀՀ օրենքի [2] ընդունմամբ և դրանցում համապատասխան փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու միջոցով: Ընտրական բնագավառում պետական քաղաքականությունը մշակվում է եվրոպական երկրների առաջատար փորձի, ինչպես նաև Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական հոչակագրում ամրագրված սկզբունքների համատեքստում: Այս իմաստով, ՀՀ տեղական ինքնակառավարման համակարգի

ընտրական բաղադրիչը ներկայումս դրսևորվում է երկու եղանակով՝ համամասնական և մեծամասնական ընտրակարգերով: Երևան քաղաքում, Գյումրի և Վանաձոր համայնքներում գործում է ավագանու ընտրության համամասնական ընտրակարգը, իսկ մնացած համայնքներում՝ մեծամասնական ընտրակարգը: Համայնքի ղեկավարի ընտրության մասով ՀՀ Սահմանադրության 181-րդ հոդվածի 1-ին մասը ընձեռում է երկու հնարավորություն՝ ուղղակի ընտրակարգով ընտրվող համայնքի ղեկավար և անուղղակի ընտրակարգով ընտրվող համայնքի ղեկավար: Համայնքի ղեկավարի անուղղակի ընտրակարգը գործում է Երևան քաղաքում, Գյումրի և Վանաձոր համայնքներում: Համայնքի ղեկավարի անուղղակի ընտրակարգը սահմանվում է համապատասխանաբար «Տեղական ինքնակառավարման մասին» և «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքներով: Ինչ վերաբերվում է համայնքի ղեկավարի ուղղակի ընտրակարգին, ինչպես նաև համայնքի ավագանու ընտրության կարգին, ապա վերջիններս սահմանվում են ՀՀ ընտրական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքով [4]:

Տարածքային կառավարման և ապակենտրոնացման բնագավառում պետական քաղաքականությունը մշակվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից: Արդեն իսկ նախարարության կողմից մշակվել և շրջանառության է դրվել «Տարածքային կառավարման մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որով սահմանվում են տարածքային կառավարման սկզբունքները, մարմինների լիազորությունները, գործունեության իրավական երաշխիքները: Տարածքային կառավարման քաղաքականության հիմնական խնդիրն է՝ ապահովել ՀՀ կառավարության տարածքային քաղաքականության իրականացումը, ինչպես նաև սահմանել այն լիազորությունների շրջանակը, որոնց միջոցով տարածքային կառավարման մարմինները մարզպետներն և մարզպետարանները կիրառործեն վերը նշված քաղաքականությունն՝ ըստ համապատասխան ոլորտների: Ապակենտրոնացման քաղաքականությունը տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման հիմնաքարերից մեկն է, առանց որի

հնարավոր չէ պատկերացնել տեղական ինքնակառավարման իրավունքի պատշաճ իրացումը և բնակչությանը առավել մոտ, հասանելի ծառայությունների մատուցումը: Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում իրականացված վարչատարածքային բարեփոխումները, ինչպես նաև 2016թ. դեկտեմբերի 16-ին ընդունված նոր խմբագրությամբ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը ստեղծել են բոլոր հնարավոր նախապայմանները լիազորությունների ապակենտրոնացման գործընթացի պատշաճ իրականացման համար: Այդ համատեքստում, ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարությունը մշակել է «Լիազորությունների ապակենտրոնացման ճանապարհային քարտեզ» փաստաթուղթը, որը ոչ միայն բազմիցս դրվել է հանրային քննարկումների, գերատեսչական շրջանառության, այլև դրա մասով ստացվել է Եվրոպայի Խորհրդի միջազգային փորձագետի փորձագիտական կարծիքը: Ճանապարհային քարտեզով նախատեսվում է ապակենտրոնացնել արտահիվանդանոցային բժշկական սպասարկում իրականացնող գյուղական ամբուլատորիաներն ու առողջության պահպանման կենտրոնները, սոցիալական համալիր ծառայությունները, միջհամայնքային ճանապարհների պահպանությունն ու շահագործումը:

ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ հսկողության քաղաքականությունը մշակվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության կողմից: Հսկողությունը որպես այդպիսին, իրականացվում է հետևյալ ուղղություններով՝

- ✓ Իրավական հսկողություն,
- ✓ Մասնագիտական հսկողություն,
- ✓ Ֆինանսական հսկողություն:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների սեփական լիազորությունների իրականացման նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազոր մարմինն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով իրականացնում է իրավական հսկողություն: Պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացման նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազոր մարմիններն օրենքով սահմանված դեպքե-

րում և կարգով իրականացնում են իրավական և մասնագիտական հսկողություն [1]:

Իրավական հսկողություն իրականացնող բարձրագույն լիազոր մարմինը համարվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարությունը: Տեղական ինքնակառավարման մարմինների սեփական լիազորությունների իրականացման նկատմամբ իրավական հսկողությունը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազոր մարմինը կարող է իրականացնել անմիջականորեն կամ մարզպետների միջոցով [1]:

Պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացման նկատմամբ իրավական և մասնագիտական հսկողությունն իրականացնում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության այն լիազոր մարմինները, որոնց իրավասության մեջ են մտնում այդ լիազորությունները՝ անմիջականորեն կամ մարզպետների միջոցով՝ համաձայնեցնելով այդ ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազոր մարմնի՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության հետ [1]:

Իրավական հսկողությունը սահմանափակվում է ՏԻՄ-երի սեփական լիազորությունների իրականացման արդյունքում ընդունված որոշումների օրինականությունը ստուգելով: Մասնագիտական հսկողությունն իրականացվում է մասնագիտական հսկողություն իրականացնող բարձրագույն մարմինների՝ ոլորտային համապատասխան նախարարությունների միջոցով անմիջականորեն կամ մարզպետների միջոցով:

Իրավական և մասնագիտական հսկողության իրականացման ամենամյա ծրագիրը հաստատվում է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարի կողմից և համապատասխան մարմինների կողմից հրսկողությունն իրականացվում է այդ ծրագրին համապատասխան: Աշխատանքային ծրագրում չընդգրկված դեպքերում իրավական և մասնագիտական հսկողություն կարող է իրականացվել միայն Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության գրավոր համաձայնությամբ:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության նկատմամբ իրավական

և մասնագիտական հսկողություն իրականացնող մարմինները պարտավոր են տեղական ինքնակառավարման մարմնի պահանջով՝

- Խորհրդատվություն մատուցել իրենց սեփական լիազորությունների և պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացման հարցերով:

- Սեփական լիազորությունների և պետության պատվիրակած լիազորությունների հետ կապված՝ տալ պարզաբանումներ [1]:

Հարկ է նշել, որ իրավական հսկողությունը սահմանափակվում է բացառապես այդ լիազորությունների իրականացման ընթացքում տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից ընդունված որոշումների օրինականությունը ստուգելով, իսկ մասնագիտական հսկողությունն իրականացվում է պետության պատվիրակած լիազորությունների իրականացման արդյունավետությունն ու միասնականությունը ստուգելու նպատակով:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունների իրականացման նկատմամբ հիշյալ օրենքով նախատեսված ստուգումներն իրականացվում են «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով [3]:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից իրականացվող բյուջետային կամ ֆինանսատնտեսական գործունեության նկատմամբ իրականացվում է ֆինանսական հսկողություն՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Ֆինանսական հսկողության շրջանակներում համայնքային բյուջեների միջոցների, ստացած փոխառությունների ու վարկերի, համայնքի սեփականության օգտագործման օրինականության և արդյունավետության նկատմամբ հաշվեքնություն է իրականացնում Հաշվեքննիչ պալատը՝ «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված դեպքերում [2]:

Տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեությանը միջամտության և հսկողության դեպքերն ու կարգը սահմանվում են օրենքով և պետք է համաչափ լինեն նման

միջամտությամբ կամ հսկողությամբ հետապնդվող իրավաչափ նպատակին, և հաշվի առնվի համայնքի բնակիչների հանրային շահը:

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ-կառավարություն հարաբերությունները կրում են նաև վերահսկողական բնույթ, ուստի կարևորվում է նաև ՏԻՄ-երի գործունեության նկատմամբ պետական վերահսկողության արդյունավետ համակարգի սահմանումը: Մասնավորապես՝ կառավարությունը, ի դեմս պետական լիազորված մարմնի կամ մարզպետարանի, ոչ ավելին, քան տարին մեկ անգամ, համայնքներում և միջհամայնքային միավորումներում իրականացնում է ֆինանսատնտեսական ստուգում: Տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ լիազորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում մարզպետն իրավունք ունի նրանց առաջարկելու իր սահմանած խելամիտ ժամկետում վերացնել խախտումները: Չվերացնելու դեպքում մարզպետն իրավունք ունի դիմելու դատարան՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ օրենքով նախատեսված պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու, կամ համայնքին՝ պարտավորեցնելու համապատասխան գործողություն կատարելու:

ՏԻՄ-երի և գործադիր իշխանության մարմինների միջև գոյություն ունեն նաև խորհրդատվական բնույթի հարաբերություններ, որոնք իրականացվում են մարզի խորհրդի միջոցով: Մարզի խորհրդում համայնքի ղեկավարները կարող են բարձրացնել և քննարկման առարկա դարձնել իրենց համայնքների և մարզի սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրներին առնչվող ցանկացած հարց, որ հետազայում, անհրաժեշտության դեպքում, մարզպետի միջոցով քննարկման է ուղարկվում համապատասխան իրավասու մարմիններին [14]:

Տեղական ինքնակառավարման մասին ՀՀ օրենսդրությամբ նաև նախատեսված են ՀՀ կառավարության կողմից ՏԻՄ-երի գործունեությանը միջամտելու հնարավորություն՝ օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում: Այսպես, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կարող է վաղաժամ

կետ դադարեցնել ավագանու լիազորությունները, եթե՝

1) հերթական նստաշրջանի ընթացքում ավագանու նիստերը երեք ամսից ավելի չեն գումարվում.

2) հերթական նստաշրջանի ընթացքում ավագանին երեք ամսից ավելի իր քննարկած հարցերի վերաբերյալ որևէ որոշում չի կայացնում.

3) ավագանին հերթական նստաշրջանի երեք ամսվա ընթացքում համայնքի ղեկավարի ներկայացրած արտահերթ քննարկման ենթակա նախագծի վերաբերյալ որոշում չի կայացնում:

4) «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 73-րդ հոդվածով սահմանված կարգով նիստը գումարելուց հետո՝ երկշաբաթյա ժամկետում, համայնքի ղեկավարի թեկնածու չի առաջադրվում, կամ առաջադրված մեկ թեկնածուն չի հավաքում անհրաժեշտ թվով ձայներ [1]:

Տվյալ դեպքում ավագանու արտահերթ ընտրությունն անցկացվում է Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքով սահմանված ժամկետներում:

Այսպիսով, Հայաստանի Հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարման ոլորտում իրականացվում է բազմաշերտ պետական քաղաքականություն, որի նպատակներ են ՏԻՄ-երի գործունեության համար հստակ վարքագծի կանոնների սահմանումը, համապատասխան իրավական և տնտեսական միջավայր ապահովումը, համայնքների բնականոն կենսագործման և զարգացման ապահովումը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք-ՀՕ-337, ՀՀՊՏ 2002.06.21/21(196)

2. «Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-58-Ն ՀՀՊՏ 2018.01.31/8(1366)

3. «Հայաստանի Հանրապետությունում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-60, ՀՀՊՏ 2000.06.23/14(112)

4. Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրք, ՀՕ-54-Ն, ՀՀՊՏ 2016.05.30 /42 (1222)

5. «Տեղական հանրաքվեի մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-304, ՀՀՊՏ 2002.04.01/11(186)

6. «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-5-Ն, ՀՀՊՏ 2009.01.16/3(669)

7. «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-137, ՀՀՊՏ 1997.08.11/18

8. «Ֆինանսական համահարթեցման մասին» ՀՀ օրենք, ՀՕ-262, ՀՀՊՏ 1998.12.31/33(66)

9. ՀՀ հարկային օրենսգրք, ՀՕ-165-Ն, ՀՀՊՏ 2016.11.04/79(1259)

10. «Տեղական տուրքերի և վճարների մասին» ՀՀ օրենք ՀՕ-185, ՀՀՊՏ 1998.01.11/1

11. «Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման մասին» ՀՀ օրենք ՀՕ-18, ՀՀ ԱԺՏ 1995/9

12. ՀՀ Սահմանադրություն, ՀՀՊՏ 2015.12.21 /Հատուկ թողարկում

13. «Համայնքների խոշորացման և միջհամայնքային համագործակցության ձևավորման հայեցակարգը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության 2011 թ. նոյեմբերի 10-ինիստի N 44 արձանագրային որոշում https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/11/qax44-18_1.pdf

14. **Ղազարյան Է. Ֆ.** Պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների փոխհարաբերությունները Հայաստանի Հանրապետությունում, Եր.: Դար, 2006:

Сдана/Հանձնվել է՝ 25.07.2019

Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 30.07.2019

Принята/Ընդունվել է՝ 04.08.2019